

Ebre

Una terra sense màrgens



JORDI SANCHE PARRA
Historiador

Crònica

Ulldecona i Alcanar. A cop de pala i sense remordiments. Una nova moda econòmica s'està carregant tots els màrgens que, amb càlcul, esma i paciència, els iaïos i els iaïos dels iaïos van esculpir serra amunt

Caminar un tardet de primavera pels capcillons dels Castellans, al límit entre Ulldecona i Alcanar, és delectar-se. Embolcallat d'olor de timó i romer i compassat pel vol dels moixons, cal reverenciar-se davant dels majestuosos màrgens de pedra que fa un feix de segles un esmerçat pagès va manar alçar-hi. I encara més: els murs s'executaren de forma escrutada per un traçador d'allò més rústec, i amb l'encaix de les pedres escantellades i ben col·locades per una colla de treballadors saberts del terreny. Paisatge humà humil, vertader i senzill.

En acabat, al girar-se cap als Sant-Jaumes o caminar uns minuts crestejant fins a arribar a les sorts de la Coma –ambdues també a mig camí entre Alcanar i Ulldecona–, hom veu tot d'una estesa i normalitzada devastació patrimonial impia i vergonyosa.

No sé massa bé a sant de què hem de sofrir que en esta terra, este «món solar i antic de vinyes i oliveres i terra roja i aspra» fruitat d'una pagesia lloable que narrava Vergés, una nova moda efímera mos lleve per sempre més una herència tan ancestral i profitosa.

Sí, profitosa. Les magnífiques valones que adornen els nostres termes no són un simple caprici estètic. Més enllà de l'ús com a abancament de serres difícils de treballar en èpoques de creixement demogràfic, als segles d'ivuit i dèneu, els màrgens són fita entre extensions més o menys grosses, esguard i refugi de preciosos barracons i barraques de pedra en sec, que s'aprofiten d'aquelles estructures, i, molt acuradament i especial, aprovisionament d'aigua.

Sí, per l'aigua. Els màrgens i les valones també tenien com a funció salvar-hi l'aigua del ploure amb un enginyós sistema de cisternes i cocons que permetien canalitzar-hi líquids i preservar-los per a l'aprofitament en les faenes del camp; i també per a conduir l'aigua dels barrancs i torrents, engalzar-los en lleres i menar-los, d'una forma sanitària i sense robar escriptures, cap a la mar o d'altres fonts.

Hem aplanat extensions més que considerables de sorts i fin-



Màrgens i construccions de pedra seca construïts pels avantpassats. FOTO: J. REVILLAS



«Els murs es van executar de forma escrutada per un traçador d'allò més rústec, i amb l'encaix de les pedres escantellades. Paisatge humà humil, vertader i senzill»

ques. A la Carrova, a la Vall-depins, als Sant-Jaumes, al Puig-gros... Les fal·des del Montsià, per posar-lo com a exemple pervers, ploren. I més que ploraran; la propera ploguda torrencial, ai las!

A ningú se mos ocorreria tornar una casa pairal antiga, ni una torre de defensa, ni una església. Potser algú sí que trobaria bé calar foc a paperots vells i esgrogueïts, però crec que la tendència està canviant. Per què hom permet, doncs, l'administració i el poble, que els màrgens, vertadera i única memòria de l'ancestral pagesia, siguin mutilats d'estes formes tan barbàriques?

Encara de dalt dels Castellans –fixeu-vos quin topònim, els Castellans!– guaito arreu i m'hi paro a pensar, en el caràcter més simbòlic del què. I em ve al cap el geògraf Pau Vila Dinarès, que a la tardor de 1929 parlava dels canareus que «sense aigua a mà i en lluita amb la roca viva, entre la costa aspra i els roquissars

dels vessants montsianencs, han creat un oasi». Clar, que la societat de fa cent anys ben poc s'assembla a la d'ara.

Tal vegada esta sorollosa i cridanera rompuda de terres, que ha descosit la que preservava el paisatge de fa més de quatre-cents anys, s'assembla molt a la societat, al ritme de vida actual. Un conjunt –una «massa», parafrasejant a Ortega y Gasset– nomada, acostumada a viure amb les modes, sempre tan efímeres. Una societat cada vegada més plana, sense arestes, sense clavells. Una societat que potser, i no més potser, ja ha superat l'etapa postmodernista que tant predicava als setanta en Lyotard i ha entrat de bell nou a la «modemitat líquida» de Bauman i Giddens.

El sociòleg anglès que, per cert, va especular amplament en un assaig de fa trenta anys sobre el desdibuixament de l'esquerra i la dreta en les societats contemporànies.

Una vegada més, no hi ha màrgens: allò que contenia les

idees polítiques, i el barranc de gent que les tallava i s'hi nodria, ha desaparegut. Tot s'ho ha endut un mal cap que obeeix, amb els ulls clucs, tendències econòmiques peribles i momentànies. Sense més sal, ni més oli.

Heus-ne aquí la resposta, tal mateix. Potser a una societat tèbia que pren decisions tèbiament, li correspon un patrimoni tebi. El preu a pagar ha de ser forçosament elevat. La pèrdua irreparable d'una memòria esqueixada i sistemàticament menystinguda és la pèrdua irreparable d'un mateix, una mena de suïcidi col·lectiu.

Però guanya inexorablement el capital, és així. I cada vegada més, un sistema accelerat que mos fagocita tothora venç al senderi que van avantposar-hi els èidols que van precedir-mos en esta vida terrenal.

Sembla ser, doncs, que només queda entonar amb agra pena un solemne «O vos omnes, qui transitís per viam».